

ПРИНЦИП ВІЛЬНОЇ ОЦІНКИ ДОКАЗІВ В АСПЕКТІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДУ ТА САМОСТІЙНОСТІ СУДДІ У ВИРІШЕННІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

PRINCIPLES OF INDEPENDENT EVALUATION AS THE ASPECT OF JUDICIAL INDEPENDENCE IN SOLVING CRIMINAL CASES

Мирошниченко Ю.М.,
к.ю.н., доцент кафедри права та публічного адміністрування
Маріупольський державний університет

У статті висвітлюються питання внутрішнього суддівського переконання крізь призму співвідношення принципу самостійності судді у вирішенні справи з положеннями закону про обмеження судового розгляду висунутим обвинуваченням. Окреслюються можливі шляхи вирішення судових ситуацій, ускладнених зміною обвинувачення або відмовою прокурора від його підтримання внаслідок хибної кримінально-правової оцінки суспільно небезпечного діяння або недооцінки якості доказової бази у кримінальному провадженні.

Ключові слова: внутрішнє переконання, кваліфікація злочину, зміна обвинувачення, відмова обвинувачення.

В статье освещаются вопросы внутреннего судейского убеждения сквозь призму соотношения принципа самостоятельности судьи в рассмотрении дела с положениями закона об ограничении судебного разбирательства выдвинутым обвинением. Определяются возможные пути разрешения судебных ситуаций, осложненных изменением обвинения или отказом прокурора от его поддержания вследствие ошибочной уголовно-правовой оценки общественно опасного деяния или недооценки качества доказательной базы в уголовном производстве.

Ключевые слова: внутреннее убеждение, квалификация преступления, изменение обвинения, отказ от обвинения.

The article through the prism of correlations between the principles of independent evaluation, judicial independence in solving cases and act provisions on limitations of judicial inquiry provided by the prosecution highlights the issues of judge's belief. The author also grounds the necessity of creating a legislative mechanism for enabling the court to correct mistakes made by prejudicial inquiry bodies. The present paper defines possible ways of solving cases aggravated by discord between court and a prosecutor on the evaluation of criminal and legislative classification of socially dangerous acts or the quality of the body of evidence. These ways may require either mitigating the accusation or refusing it. The author describes the essence of the notion of inconsistency of a bill of indictment with the Criminal Procedure Code, which is considered to be the ground for returning the prosecutor's bill of indictment.

The author suggests the following ways of improving legal regulation of changes in accusation or refusal of accusation exercised by the prosecutor: 1) in case of refusing to support state prosecution the accused must be provided with professional legal support at the expense of the state budget; 2) when the prosecutor changes the accusation, court shall have an opportunity to decide on an accusation which is consistent with the existing facts in the case and standards of substantive law; 3) court shall be empowered to refuse a prosecutor's denial to support state prosecution if such a denial violates the law, rights and freedoms of a person, a society or a state. In this case, the prosecutor of a higher court should replace state accuser in criminal proceeding and then the case continues according to the standard procedure.

Key words: inner conviction, qualification crimes, charges change, waiver of prosecution.

Правова система України заснована на принципі верховенства права, яке немислиме без вільного доступу кожного до правосуддя, без справедливого розгляду та вирішення його справи незалежним і безстороннім судом на засадах змагальності й рівноправності сторін. «Усякий суд, – писав І. Я. Фойницький, – повинен мати дві якості: незалежність від сторонніх впливів і здатність постановити правильне у справі рішення» [1, с. 78].

Одним зі змістовних елементів конституційної засади незалежності суддів і підкорення їх тільки закону є право і обов'язок судді бути незалежним у процесі ухвалення рішень. Суд повинен бути вільним у своєму волевиявленні. Грунтуючи власні висновки на внутрішньому переконанні, суд не пов'язаний думками учасників кримінального провадження, формальними приписами закону про значення того чи іншого доказу. У цьому полягає сутність принципу вільної оцінки доказів за внутрішнім переконанням. «Головне призначення цього принципу – забезпечення незалежності суб'єкта доказування в процесі шукання істини» [2, с. 13].

Дослідження, результати якого виносяться на суд читача, мало за мету висвітлення протиріч, що лежать у площині співвідношення принципу вільної оцінки доказів судом за внутрішнім переконанням з положеннями процесуального закону щодо обмеження судового розгляду висунутим обвинуваченням. Не менш важливим завданням для автора був пошук напрямків вирішення означених проблем.

До теми внутрішнього суддівського переконання зверталися такі відомі дореволюційні процесуалісти як:

С. І. Вікторський, Л. Є. Владимиров, А. Ф. Коні, С. В. Познишев, М. М. Розін, Д. Г. Тальберг, І. Я. Фойницький. Дослідженню тих чи інших аспектів внутрішнього переконання суб'єктів кримінально-процесуального доказування приділяється увага у працях С. А. Альперта, А. Р. Белкіна, В. В. Вапнярчука, Ю. М. Грошевого, А. І. Дубинського, І. В. Ємельянова, М. В. Жогіна, В. С. Зеленецького, В. О. Коновалової, П. О. Лупинської, Я. А. Мотовіловкєра, Д. М. Нурбаєва, Г. М. Резника, В. М. Савицького, В. І. Телятнікова, Г. І. Чангулі, Ф. І. Фактуліна, В. Ю. Шепітька, інших представників вітчизняної та зарубіжної науки кримінального процесу та криміналістики. Питання незалежності суду у кримінальному процесі розглядалися В. Ф. Бойком, В. Д. Бринцевим, В. В. Городовенком, В. Т. Маляренком, О. Р. Михайленком, В. В. Молдованом, В. Т. Нором, М. А. Погорельським, М. М. Полянським, В. І. Сліпченком, Р. Д. Рахунимовим, Л. Д. Удаловою, В. І. Шишкіним та іншими правознавцями.

Огляд юридичних джерел показує, що в юридичній науці немає єдності поглядів щодо поняття внутрішнього переконання, його розглядають як мірило оцінки доказів і як критерій істинності результату кримінально-процесуального доказування, як принцип кримінального процесу і як метод оцінки доказів та її результат. Уявляється, що це не випадково, адже таке складне правове явище не може обмежуватися однозначністю проявів своєї багатогранної сутності. Тому, думається, кожна із запропонованих у спеціальній літературі точок зору містить раціональні начала, що ведуть до розуміння окремих властивостей внутрішнього переконання і тому мають право на існування в їх

органічній єдності. В цілому ж про внутрішнє суддівське переконання написано чимало, тому, не вдаючись до глибокого аналізу його сутності, що не є метою нашого дослідження, наведемо коротке, але дуже емне за своїм змістом висловлювання М. С. Строговича, яке досить чітко характеризує цей феномен з точки зору його співвідношення з метою кримінально-процесуального доказування: «...внутрішнє переконання суддів є суб'єктивне вираження об'єктивної істини» [3, с. 339].

Отже, перш за все, внутрішнє переконання судді – це стан твердої і свідомої впевненості у встановленні істини та готовності прийняти рішення [4, с. 94]. Однак, ухвалюючи обвинувальний вирок, суд повинен бути абсолютно впевненим не тільки в правильності своїх висновків щодо винуватості особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а й у правильності кваліфікації правопорушення, без якої не може бути й мови про справедливе правосуддя. Саме тому проблема внутрішнього суддівського переконання особливо загострюється у ситуаціях, коли під час судового провадження виникають фактичні обставини, що вимагають зміни правової кваліфікації суспільно небезпечного діяння.

Згідно з нормами ст. ст. 338, 341 КПК України прокурор, прийшовши до переконання про те, що обвинувачення необхідно змінити й погодивши своє рішення з прокурором вищого рівня, складає новий обвинувальний акт, в якому формулює змінене обвинувачення та викладає обґрунтування прийнятого рішення. При цьому, якщо у новому обвинувальному акті ставиться питання про застосування кримінального закону, що передбачає відповідальність за менш тяжкий злочин, або про зменшення обсягу обвинувачення, головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому право підтримувати обвинувачення в раніше пред'явленому обсязі.

Але як бути, коли обставини кримінального провадження з усією очевидністю свідчать про те, що обвинувачений вчинив більш тяжкий злочин, ніж той, за яким йому висуно обвинувачення, або скоїв ще одне або декілька не інкримінованих йому правопорушень, а прокурор не помічає, або не хоче цього помічати? Потерпілий також в силу відсутності юридичних знань або індивідуального ставлення до того, що відбувається, чи з інших причин може не проявляти відповідної ініціативи. Склади деяких злочинів і зовсім не передбачають наявності потерпілого. Щоправда, в цьому випадку можна заперечити, мовляв, інтереси держави представляє прокурор, а значить воля прокурора – воля держави. Це вірно, але лише частково. По-перше, у різних сферах правозастосовної практики не такі вже й рідкісні випадки зловживання представниками своїми правами, недбалого до них ставлення, діяльності, що суперечить інтересам довірителя. По-друге, виникає питання: чи буде в такому разі здійснене завдання кримінального провадження щодо охорони особистості, суспільства і держави від злочинних посягань та чи зможе суд виконати свій обов'язок – постановити законний, обґрунтований і вмотивований вирок, маючи на увазі, що незастосування закону, який підлягає застосуванню, так само, як і застосування закону, який не підлягає застосуванню, а також неправильне тлумачення закону, що не відповідає його точному змісту, тягне за собою скасування судового рішення (ст. 413 КПК України). З цього випливає, що неправильна кримінально-правова оцінка встановлених у справі обставин має наслідком ухвалення незаконного вироку (ухвали).

Можлива й інша ситуація: прокурор без достатніх підстав змінює обвинувачення на більш м'яке, і тепер вже потерпілий не бачить або не хоче бачити невідповідність кваліфікації вчиненого обвинуваченим діяння обставинам кримінального провадження. Як бути в цьому випадку суду, котрий на підставі всебічного, повного й неупередженого дослідження всієї сукупності доказів дійшов переконання про вчинення обвинуваченим більш тяжкого зло-

чину, але змушений чинити всупереч своїм переконанням, оскільки за загальним правилом не може погіршувати становище обвинуваченого?

На жаль, кримінальне процесуальне законодавство не дає відповіді на поставлені питання, що свідчить про його надзвичайну суперечливість. З одного боку, завданням кримінального провадження є захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, щоб кожен, хто його (правопорушення) вчинив, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, а, з іншого, – відсутність у суду повноважень, що дозволяють здійснити в наведених прикладах захисну функцію правосуддя. З одного боку – свобода оцінки доказів за внутрішнім переконанням, наслідком якої має стати належна правова кваліфікація суспільно небезпечного діяння, вимога про законне й обґрунтоване судові рішення, а з іншого – правило про межі судового розгляду, що «сковує» внутрішнє переконання судді рамками висунутого обвинувачення, яке часом суперечить фактичним обставинам кримінального провадження і змушує суд приймати рішення, котрі суперечать його власному переконанню, що в принципі неприпустимо в демократичній правовій державі.

Спробуємо знайти відповідь на ці питання. Децю простіше ця проблема могла би бути вирішена на стадії підготовчого судового провадження, коли неправильність кваліфікації є абсолютно очевидною й без дослідження обставин справи. Це може мати місце, якщо, наприклад, обвинувачений раніше був судимий за крадіжку і знову звинувачується у скоєнні корисливого злочину, але кваліфікуюча ознака повторності йому не ставиться в провину, або коли обвинуваченому інкримінується грабіж, а з тексту обвинувального акта випливає, що потерпілому завдано тілесних ушкоджень, які спричинили розлад здоров'я. Можливі й інші подібні ситуації, що не повинні залишатися поза увагою суду.

Одним із передбачених законом рішень суду за результатами підготовчого судового засідання може бути ініційоване учасниками кримінального провадження або самим судом повернення прокурору обвинувального акту як такого, що не відповідає вимогам процесуального закону (п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України). При цьому, на нашу думку, необхідно мати на увазі не тільки букву, а й дух, і загальний зміст закону. Вузкий підхід до розуміння порушення кримінально-процесуального законодавства, що дає підстави для повернення обвинувального акту прокурору через його невідповідність конкретному процедурному правилу, невиправданий. Слід розуміти, що питання кваліфікації суспільно небезпечного діяння не обмежуються рамками кримінального права, але знаходяться також у сфері кримінально-процесуального регулювання, де неправильна матеріально-правова оцінка обставин кримінального провадження тягне за собою порушення норм процесуального закону про завдання кримінального провадження (ст. 2 КПК України) і принципу невідворотності покарання, а також суперечить:

- принципу верховенства права (ст. 8 КПК України), якщо мати на увазі права і свободи не тільки обвинуваченого, але й потерпілого, якому також гарантується право на справедливий розгляд і вирішення справи судом;

- принципу законності (ст. 9 КПК України), що зобов'язує прокурора, слідчого до належної правової оцінки обставин кримінального провадження та вимагає від суду законного, тобто відповідного нормам матеріального права (ч. 2 ст. 370 КПК України) і обґрунтованого, тобто ухваленного на основі об'єктивно встановлених обставин, судового рішення (ч. 3 ст. 370 КПК України);

- принципу рівності всіх громадян перед законом і судом (ст. 10 КПК України), який треба розуміти й так, що до кожного, хто здійснить правопорушення за аналогічних обставин, буде застосований один і той самий закон про кримінальну відповідальність, на чому ґрунтується віра суспільства у справедливе правосуддя;

– принципу змагальності (ст. 22 КПК України), який поміж іншим «передбачає ... самостійність і професіоналізм судді у вирішенні питань права» [5, с. 250], а також процесуальну рівність сторін, і якщо суд в інтересах обвинуваченого зобов'язаний, за наявності до того відповідних підстав, змінити обвинувачення на більш м'яке, то й потерпілий безумовно вправі розраховувати на таке ж ставлення держави до його інтересів;

– принципу вільної оцінки доказів (ст. 94 КПК України), який передбачає відповідність рішення суду його внутрішньому переконанню з основних питань кримінального провадження, у т. ч. й щодо адекватності кримінально-правової кваліфікації.

Здається, що цих підстав цілком достатньо для висновку про невідповідність обвинувального акту вимогам КПК України у разі очевидної неправильності кваліфікації суспільно небезпечного діяння. І все ж додамо, що підсумковий документ досудового розслідування повинен бути законним як за формою, так і за змістом. Тому, виявивши, що запропонована автором обвинувального акту кримінально-правова кваліфікація явно суперечить викладеним у ньому обставинам, суд повинен повернути обвинувальний акт прокурору як такий, що не відповідає вищенаведеним вимогам КПК України. Інше змушувало б суд ухвалити остаточне рішення всупереч закону і власному переконанню.

Нерозв'язною, на перший погляд, уявляється ця проблема на стадії судового розгляду, коли неправильність кваліфікації стає очевидною у результаті дослідження всіх обставин кримінального правопорушення. Однак і тут, здається, можна було б застосувати той самий підхід, використовуючи норму, що закріпила правило про аналогію у кримінально-процесуальному праві, відповідно до якої у разі, коли положення КПК України не регулюють або недостатньо регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження (ч. 6 ст. 9 КПК України), які нами наведені вище. У зв'язку з цим судова практика вже зараз може бути скоректована певним чином, для чого необхідні відповідні роз'яснення вищих судових інстанцій. Однак правильним, безсумнівно, було б остаточне вирішення цього питання шляхом законодавчого закріплення права суду за наявності означених обставин повертати обвинувальний акт прокурору на будь-якій стадії судового провадження. При цьому можна було б обговорити питання про доцільність надання прокурору розумного терміну для усунення недоліків обвинувального акту, подібно до того, як це передбачено іншими процесуальними законами (цивільним, адміністративним).

Передбачаючи обурення багатьох процесуалістів з цього приводу, зазначимо, що ухвалення судового рішення, спрямованого на виправлення допущених органами досудового розслідування порушень або помилок, не можна розцінювати як здійснення судом невластивої йому функції обвинувачення, ототожнюючи його з поверненням кримінальної справи для додаткового розслідування з метою збору нових доказів, що підсилюють позицію обвинувачення. Повертаючи кримінальну справу прокурору, суд ставить перед стороною обвинувачення одну єдину задачу – привести обвинувальний акт у відповідність до норм закону, порушення якого можуть зачіпати інтереси як обвинуваченого, так і потерпілого.

Як зазначалося, у разі, коли в новому обвинувальному акті ставиться питання про застосування кримінального закону, що передбачає відповідальність за менш тяжкий злочин, або про зменшення обсягу обвинувачення, головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі (ч. 3 ст. 338 КПК України). Такий же обов'язок поклав законодавець на суд і при відмові прокурора від обвинувачення (ст. 340 КПК України). І у тому, й у іншому випадках

потерпілий наділяється правами сторони обвинувачення. Питання тільки у тому, чи завжди потерпілий у змозі якісно виконати функцію обвинувача, чи варто порівнювати їх можливості і що на це відповіли б ті процесуалісти, які закликають до прояву активності суду тільки в інтересах сторони захисту? Але й це ще не все: як бути потерпілому в ситуації, коли стороною обвинувачення від початку дана неправильна правова кваліфікація дій (бездіяльності) підозрюваного (обвинуваченого) і прокурор непохитний у своєму переконанні? На досудових стадіях кримінального провадження закон не дозволяє потерпілому оскаржувати рішення слідчого щодо кримінально-правової кваліфікації. Хто ж тоді повинен виправити таку ситуацію? Ні, не стати на сторону потерпілого, але перевести кримінальне провадження в законне русло. Очевидно, що, крім суду, це зробити буде нікому. І в таких випадках іншого виходу, окрім повернення обвинувального акту прокурору, бути не може.

Додаткові аргументи на користь цього висновку знаходимо в результаті системного аналізу норм кримінально-процесуального права, зокрема тих, які регулюють питання кримінального провадження на підставі угод між потерпілим і обвинуваченим про примирення, а також між прокурором і обвинуваченим про визнання винуватості. Як відомо, будь-яка угода за своєю правовою природою – це домовленість сторін, процес досягнення якої супроводжується, як правило, взаємними компромісами. Тому суд повинен стежити за тим, щоб ці домовленості не виходили за рамки закону, у т. ч. й у питанні кваліфікації правопорушення. Цей обов'язок суду випливає з прямої вказівки КПК України про необхідність перевірки кримінально-процесуальних угод на відповідність КПК України та закону. Суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди (ч. 7 ст. 474 КПК України).

Звертає на себе увагу чергове протиріччя процесуального закону. У разі незгоди з угодою сторін з причини неправильності кваліфікації кримінального правопорушення суд, в залежності від конкретної ситуації, повинен повернути її прокурору (п. 1 ч. 3 ст. 314 КПК України) або продовжити судовий розгляд у загальному порядку (ч. 7 ст. 474 КПК України). При цьому цілком очевидно, що повернення прокурору кримінальної справи з угодою зі стадії підготовчого судового засідання означатиме вказівку про зміну обвинувачення на більш тяжке, однак законодавець не бачить у цьому зазіхання на неупередженість суду. Отже, за логікою закону, передбачення повернення обвинувального акта через невідповідність викладених у ньому обставин кримінально-правовій кваліфікації також цілком допустимо і, більш того, необхідно.

Проте такий стан справ породжує наступну суперечність. Закон дозволяє суду не погодитися з домовленістю сторін про укладення угоди, спрямованої на пом'якшення кримінальної відповідальності за відсутності для цього підстав та зобов'язує його, не зважаючи на позиції сторін, продовжити судовий розгляд за висунутим звинуваченням. У такому випадку виникає правомірне запитання: чому суд повинен погоджуватися з односторонньою зміною прокурором обвинувачення на менш тяжке, якщо початкове обвинувачення не підтримується потерпілим, наприклад, в силу все тієї ж угоди, яка цілком імовірно може перейти у позапроцесуальну домовленість? Очевидно, якщо бути послідовним, слід було б не обмежувати «суверенітет» суду і в таких ситуація, надавши йому право ухвалити рішення за тим обвинуваченням, яке відповідає дійсним обставинам кримінального провадження.

В пошуках істини, судді долають великі труднощі. Якщо обставини справи сумнівні, докази недостатні, напрямок дослідження неясний, це завжди болісно для розу-

міючих свій обов'язок, чуйних, людяних суддів [3, с. 348]. Тому особливою проблемою судового провадження бачиться ситуація когнітивного дисонансу судді, обумовленого його переконаністю у доведеності обвинувачення, від якого відмовляється прокурор, котрий в результаті судового розгляду дійшов власного переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджене. У такому випадку він після погодження відповідних процесуальних документів з прокурором вищого рівня повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. У цьому разі головної роз'яснює потерпілому його право підтримувати обвинувачення в суді. За згоди потерпілого кримінальне провадження набуває статусу приватного обвинувачення і здійснюється за відповідною процедурою (ст. ст. 340, 341 КПК України).

Таким чином, потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення, набуває статусу обвинувача й бере на себе обов'язок доведення усіх обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, у зв'язку з чим «... не лише повинен бути переконаним у правильності власної правової позиції, яку він обстоює, а й має переконати в цьому суд» [6, с. 62]. З огляду на це виникає декілька запитань. По-перше, чи справедливо залишати без державної підтримки потерпілого, котрий не погодився з позицією прокурора, яка може виявитися недостатньо переконливою не тільки для потерпілого, але й для суду? Прокурор – звичайна людина, і його рішення, навіть якщо воно погоджене з прокурором вищого рівня, не виключає можливості помилки, та й зловживання, на жаль, теж не можна повністю виключати. На прикладі судових рішень відомо, скільки інстанцій іноді доводиться «пройти» кримінальній справі, перш ніж буде виправлена та чи інша помилка, а іноді помиляються суди вищого й найвищого рівня.

По-друге, як бути у ситуації, коли потерпілий, продовжуючи процес, досягне його мети, зробить те, що здалося нездійсненним прокурору – самотужки або за допомогою адвоката доведе вину особи у вчиненні, скажімо, тяжкого або особливо тяжкого злочину, але, порозумівшись з обвинуваченим, вирішить відмовитися від обвинувачення? За правилами п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України кримінальне провадження у такому разі закривається. Але чи є в цьому взагалі здоровий глузд, адже мова може йти про вбивства, тяжкі тілесні ушкодження, розбої та інші тяжкі насильницькі злочини, безкарність яких загрожує не тільки окремій особі, але й суспільству загалом?

По-третє, як захистити інтереси суспільства за відсутності у кримінальному провадженні такої процесуальної особи як потерпілий? І нарешті, по-четверте, не забуваймо, що не прокурор, не потерпілий чи будь-який інший учасник кримінального провадження, а лише суд несе відповідальність за законність і обґрунтованість остаточного рішення у справі. Це твердження здається аксіомним,

але, як тоді воно узгоджується з відсутністю механізму впливу на не цілком обґрунтоване або передчасне рішення прокурора щодо відмови від підтримання державного обвинувачення? Чому суд у вирішенні цього питання має знаходитися у виключній залежності від думки прокурора чи бажання потерпілого при вирішенні суспільно значимих кримінальних справ? Відповідаючи на ці риторичні, по суті, запитання, не слід також забувати про право Генерального прокурора України, керівника регіональної прокуратури та їх заступників на подання апеляційної чи касаційної скарги незалежно від їх участі у судовому провадженні (ч. 4 ст. 36 КПК України), а це означає, що не тільки законність судових рішень у розглянутих випадках, але й показники якості роботи судді, змушеного погодитися з необґрунтованою позицією прокурора, і зрештою авторитет судової влади потрапляє у залежність від переконання державного обвинувача та його керівника.

Очевидно, що означена проблематика потребує окремого глибокого дослідження. Наразі ж напрошуються такі висновки й пропозиції щодо напрямків удосконалення чинного законодавства:

1. При відмові прокурора від підтримання обвинувачення, суд за клопотанням потерпілого має призначити адвоката для надання йому професійної юридичної допомоги в рамках Закону України «Про безоплатну правову допомогу», на чому слушно наголошує О. Г. Яновська [7, с. 243].

2. Сторонам «... не може бути надано право вільного розпорядження доказами і взагалі фактичним матеріалом процесу, інакше рішення може бути засноване на недостатньому або неправдивому складі фактів» [8, с. 65], а тому, в разі зміни прокурором обвинувачення, суд повинен ухвалити рішення за тим обвинуваченням, яке визнає доведеним і таким, що відповідає нормам матеріального права.

3. Суд вправі не прийняти відмову прокурора від підтримання державного обвинувачення, якщо така відмова суперечить закону, порушує права, свободи та інтереси особи, суспільства або держави. У такому випадку прокурор вищого рівня повинен замінити державного обвинувача у кримінальному провадженні, після чого судовий розгляд має продовжитися за висунутим обвинуваченням у загальному порядку.

Підсумовуючи все вищевикладене, слід констатувати необхідність законодавчих змін, спрямованих на усунення перешкод для винесення, заснованого на правильному застосуванні норм матеріального та процесуального права, законного й обґрунтованого судового рішення у випадках, коли обставини, викладені в обвинувальному акті свідчать про наявність у діях обвинуваченого ознак більш тяжкого злочину, або коли під час підготовчого судового засідання або судового розгляду судом встановлено фактичні дані, які є підставою для кваліфікації діяння як більш тяжкого злочину, або коли зміна прокурором обвинувачення чи його відмова від обвинувачення є необґрунтованою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фойницький І. Я. Курс уголовного судопроизводства. В 2 т. Том 1 / І. Я. Фойницький. – 3-е изд-е, пересм. и доп. – СПб : Сенатская типография, 1902. – 515 с.
2. Яцишина О. Е. Внутреннее убеждение как основание свободы оценки доказательств в российском уголовном процессе : автореф. дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук по спец. : 12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика ; оперативно-розыскная деятельность» / О. Е. Яцишина. – Челябинск, 2004. – 21 с.
3. Строгович С. М. Курс советского уголовного процесса : в 2 т. Т. 1 / М. С. Строгович. – М. : Наука, 1968. – 470 с.
4. Шарафутдинова З. И. Формирование внутреннего убеждения у судьи в состязательном уголовном процессе / З. И. Шарафутдинова // Основы экономики, управления и права. – 2014. – № 2 (14). – С. 93–95.
5. Камардина А. А. Роль суда в обеспечении состязательности и равноправия сторон при рассмотрении уголовного дела судом первой инстанции / А. А. Камардина // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – 2014. – № 5. – С. 250–252.
6. Давиденко С. В. Потерпілий у судовому розгляді / С. В. Давиденко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – Вип. 28. – Т. 3. – 2014. – С. 60–64.
7. Яновська О. Г. Особливості кримінальних проваджень у формі приватного обвинувачення за новим кримінальним процесуальним кодексом України / О. Г. Яновська // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 242–245.
8. Рязановский В. А. Единство процесса / В. А. Рязановский. – М. : Юрид. бюро «Городец», 1996. – 75 с.